Πανελλαδικές Εξετάσεις 2026 – Αρχαία Ελληνικά Προσανατολισμού

Ημερήσια και Εσπερινά Γενικά Λύκεια · Τετάρτη 3 Ιουνίου 2026

Μάθημα: Αρχαία Ελληνικά Προσανατολισμού | Τάξη: Γ΄ Λυκείου | Ημερομηνία εξέτασης: 03/06/2026

— ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ —

Α. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ (Ἀριστοτέλης, Ἠθικὰ Νικομάχεια, Β 1.5-8)

Α1.α. Σωστό – Λάθος (μονάδες 4)

Απάντηση:

1	2
Σωστό	Λάθος

Α1.β. i) «ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφεσθαι»: αναφορά του «αὐτοῖς» (μονάδες 4).
ii) «κατὰ γὰρ τὰς τούτων διαφοράς»: αναφορά του «τούτων» (μονάδες 2).

Απάντηση:

i) αὐτοῖς → «τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι», «τὰ ἐν τοῖς δεινοῖς», «τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας», «τὰ περὶ τὰς ὀργάς».

ii) τούτων → «τὰς ἐνεργείας».

Β1. «Μαρτυρεῖ δὲ … ἀγαθοὶ ἢ κακοί»: Πώς γεννιούνται και φθείρονται οι τέχνες και οι αρετές (μονάδες 7) και ποια είναι η συμβολή του δασκάλου (μονάδες 3); (Μονάδες 10)

Απάντηση:

Για τον Αριστοτέλη η αρετή δεν είναι μια αφηρημένη, στατική ενδοψυχική κατάσταση, αλλά συνειδητή επιλογή τρόπου ζωής που εκδηλώνεται έμπρακτα· είναι προϊόν εθισμού και η ποιότητά της εξαρτάται από την ποιότητα του εθισμού που την προκαλεί. Η γένεση και η φθορά κάθε επίκτητης ιδιότητας οφείλονται στους ίδιους λόγους και πραγματοποιούνται με τα ίδια μέσα: «Ἔτι ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν

καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται». Για συγκεκριμένους λόγους και με την κατάλληλη άσκηση οι άνθρωποι κατακτούν την αρετή, ενώ με την ακατάλληλη άσκηση η αρετή εκφυλίζεται. Τα ρήματα «γίνεται – φθείρεται» παραπέμπουν στο θεμελιώδες φιλοσοφικό ζεύγος «γένεσις – φθορά» (πρβλ. το έργο Περὶ Γενέσεως καὶ Φθορᾶς): γένεση → αύξηση → τελείωση → παρακμή → φθορά, μια διαδικασία που ακολουθούν και οι ηθικές αρετές. Έτσι ενισχύεται η θέση για τον επίκτητο χαρακτήρα της αρετής.

Το ίδιο ισχύει και στις τέχνες: «ὁμοίως δὲ καὶ τέχνη· ἐκ γὰρ τοῦ κιθαρίζειν καὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ γίνονται κιθαρισταί. Ἀνάλογον δὲ καὶ οἰκοδόμοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες». Τέχνη είναι το σύνολο γνώσεων και δεξιοτήτων που επιτρέπουν στον κάτοχό τους να παράγει μορφές, τεχνικά δημιουργήματα· κατά τον Αριστοτέλη η τέχνη μιμείται τη φύση, με κοινό παράγοντα τη δημιουργική λογική, οπότε τεχνίτης είναι γενικότερα ο δημιουργός. Με αναλογική απόδειξη, και επαναλαμβάνοντας τα παραδείγματα του οικοδόμου και του κιθαριστή (με γενίκευση «οἱ λοιποὶ πάντες»), ο φιλόσοφος δείχνει ότι η απόκτηση μιας δεξιότητας προϋποθέτει άσκηση στο αντικείμενό της: όποιος θέλει να γίνει οικοδόμος ασκείται στην οικοδομική, όποιος θέλει να γίνει κιθαριστής στο παίξιμο της κιθάρας.

Το νέο στοιχείο του αποσπάσματος είναι η σημασία της ποιότητας της άσκησης: «ἐκ μὲν γὰρ τοῦ εὖ οἰκοδομεῖν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσονται, ἐκ δὲ τοῦ κακῶς κακοί». Δεν αρκεί απλώς η επανάληψη μιας πράξης· χρειάζεται άσκηση σε καλές και σωστές πράξεις. Καλοί οικοδόμοι γίνονται όσοι ασκούνται στο σωστό χτίσιμο και καλοί κιθαριστές όσοι ασκούνται στο σωστό παίξιμο. Η ποιότητα της άσκησης και η ποιότητα της επίκτητης ιδιότητας συνδέονται με σχέση αιτίου–αποτελέσματος· κατ’ αναλογία, ηθικά ενάρετοι γινόμαστε μόνο αν ασκούμαστε σε ηθικά ενάρετες πράξεις, σύμφωνα με τους κανόνες της τέλειας αρετής.

Συμβολή του δασκάλου («Εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, … ἀγαθοὶ ἢ κακοί»): αφού η ηθική ποιότητα προκύπτει από την ποιότητα της άσκησης, απαραίτητη είναι η συμβολή του διδάσκοντος και της εκπαίδευσης. Ο δάσκαλος δίνει τον προσανατολισμό του ορθού εθισμού, διδάσκει τους κανόνες της αρετής (ή της τέχνης) και τον τρόπο εφαρμογής τους,

παρακολουθεί και καθοδηγεί τον ασκούμενο. Ανάλογος είναι ο ρόλος του νομοθέτη στην πόλη: ως δάσκαλος των πολιτών, με τους σωστούς νόμους διδάσκει τι είναι δίκαιο και τι άδικο, ορίζει τους κανόνες της ηθικής συμπεριφοράς και οδηγεί στην κατάκτηση των ηθικών αρετών και στην ευδαιμονία — σύμφωνα με την πάγια αρχαιοελληνική αντίληψη ότι ο νόμος δεν τιμωρεί απλώς, αλλά παιδαγωγεί διά βίου («ὁ νομοθέτης οὐκ ἐᾷ τὰ φαῦλα πράττειν, τὰ δὲ καλὰ καὶ σπουδαῖα κελεύει», Ἠθικὰ Μεγάλα 1187a). Αν οι αρετές ήταν έμφυτες, ο ρόλος του δασκάλου θα ήταν μάταιος· επομένως οι ηθικές αρετές κατακτώνται με τη σωστή άσκηση και τη διαρκή επανάληψη ηθικών πράξεων.

Β2. Παράλληλο κείμενο (Μ. Σταθόπουλος) και «Οὕτω δὴ … ἄδικοι»: συμπεριφορά και επιλογές του ατόμου στα πεδία της ανθρώπινης πράξης. (Μονάδες 10)

Απάντηση:

Και στα δύο κείμενα η δικαιοσύνη προβάλλεται ως κατεξοχήν κοινωνική αρετή. Ο Μ. Σταθόπουλος τονίζει τον «φιλάλληλο και κοινωνικό χαρακτήρα» της δικαιοσύνης, η οποία, ως επιείκεια και «αρετή προς έτερον», δεν περιορίζεται στον χώρο του δικαίου και των δικαστηρίων: απαιτεί κατανόηση της οπτικής του άλλου, στήριξή του όταν χρειάζεται και εκπλήρωση του χρέους κοινωνικής αλληλεγγύης. Η δίκαιη συμπεριφορά αφορά όλες τις σχέσεις του ατόμου — προσωπικές, κοινωνικές, επαγγελματικές, πολιτικές, διακρατικές — ατομικές και συλλογικές.

Αντίστοιχα, ο Αριστοτέλης τοποθετεί τη δικαιοσύνη στο πεδίο των κοινωνικών σχέσεων, «ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους»: με τα συναλλάγματα εννοούνται κάθε είδους συναλλαγές, συμβόλαια και συμφωνίες, πρωτίστως οι οικονομικές. Οι σχέσεις αυτές δεν είναι επιμέρους ζήτημα, αλλά η συγκεκριμένη έκφραση της ἀλλαγῆς, της ανταλλακτικής σχέσης που συνιστά και συγκροτεί την κοινωνία («οὔτε γὰρ ἂν μὴ οὔσης ἀλλαγῆς κοινωνία ἦν», Ἠθικὰ Νικομάχεια 1133b). Τα συναλλάγματα αποτελούν έτσι σημαντικό πεδίο εμφάνισης ηθικών σχέσεων: ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι μαθαίνουν να συναλλάσσονται καθορίζει τον χαρακτήρα τους — όσοι ασκούνται στη

δίκαιη συναλλαγή γίνονται δίκαιοι, οι άλλοι άδικοι. Η διαμόρφωση του ήθους είναι υπόθεση και ευθύνη του ίδιου του ανθρώπου, αφού με την επανάληψη των πράξεών του διαμορφώνονται τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα του.

Συμπερασματικά, και τα δύο κείμενα δίνουν στη δικαιοσύνη κοινωνικό χαρακτήρα: σχετίζεται με τις καθημερινές δραστηριότητες, ρυθμίζει τις διαπροσωπικές σχέσεις και κρίνεται από την κοινωνία· είναι αρετή που επιλέγεται και εκδηλώνεται έμπρακτα σε όλες τις ανθρώπινες σχέσεις.

Β3. Σωστό – Λάθος. (Μονάδες 10)

Απάντηση:

1	2	3	4	5
Λάθος	Λάθος	Σωστό	Σωστό	Λάθος

Β4. Ετυμολογικά συγγενείς λέξεις από το διδαγμένο κείμενο. (Μονάδες 10)

Απάντηση:

Λέξη	**Συγγενής λέξη κειμένου**
ρυπογόνος	γίνεται (γίνονται, γινόμεθα)
ανάθεση	νομοθέται (νομοθέτου)
ένδεια	δεῖ (ἔδει)
ξέφρενος	σώφρονες
διάστρεμμα	ἀναστρέφεσθαι

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ (Λυσίας, Περὶ τοῦ Σηκοῦ Ἀπολογία, 7.27-29)

Γ1. Μετάφραση «ὥστε τίς ἂν … ἀφανίζειν». (Μονάδες 20)

Απάντηση:

Ώστε ποιος θα τολμούσε, ενώ έτσι έχουν τα πράγματα, να επιχειρήσει μια τέτοια πράξη; Και μου φαίνεται φοβερό εσείς μεν, στους οποίους η πόλη

έχει αναθέσει για πάντα να φροντίζετε για τις ιερές ελιές, ούτε να με έχετε τιμωρήσει ποτέ ως τώρα με πρόστιμο με την κατηγορία ότι καλλιεργούσα παράνομα, ούτε να με έχετε παραπέμψει σε δίκη με την κατηγορία ότι εξαφάνισα (ιερή ελιά), αυτός όμως, που ούτε τυχαίνει να καλλιεργεί κοντά, ούτε έχει εκλεγεί επιμελητής, ούτε έχει την ηλικία ώστε να γνωρίζει για τέτοια ζητήματα, να με καταγγέλλει ότι εξαφάνισα ιερή ελιά από τη γη.

Γ2. Τα επιχειρήματα του ομιλητή για την αθωότητά του. (Μονάδες 10)

Απάντηση:

Ο ομιλητής στηρίζει την αθωότητά του σε επιχειρήματα πιθανότητας (εἰκότα): α) Αν ήθελε να παρανομήσει, θα το έκανε την εποχή των Τριάκοντα, όταν η παρανομία έμενε ατιμώρητη, και όχι τώρα, στη δημοκρατία («τῷ βουλομένῳ τότε μᾶλλον ἐξῆν ἀδικεῖν ἢ νυνί»)· όμως ούτε τότε έκανε κανένα κακό. β) Θα ήταν ο χειρότερος εχθρός του εαυτού του («εἰ μὴ πάντων ἀνθρώπων ἐμαυτῷ κακονούστατος ἦν») αν επιχειρούσε να εξαφανίσει ιερή ελιά, ενώ οι αρμόδιοι επιμελούνται τόσο αυστηρά, και μάλιστα από χωράφι όπου δεν υπάρχει ούτε ένα δέντρο παρά, όπως ισχυρίζεται ο κατήγορος, ο σηκός μιας μόνο ελιάς. γ) Το χωράφι περιβάλλεται από δρόμο («κυκλόθεν δὲ ὁδὸς περιέχει»), έχει γείτονες από τις δύο πλευρές («ἀμφοτέρωθεν δὲ γείτονες περιοικοῦσιν») και είναι αφύλακτο και ορατό από παντού («ἄερκτον δὲ καὶ πανταχόθεν κάτοπτόν ἐστιν»), άρα κανείς δεν θα τολμούσε τέτοια πράξη. δ) Οι επιμελητές των ιερών ελιών, που έχουν τη διαρκή ευθύνη, ποτέ δεν του επέβαλαν πρόστιμο ούτε τον παρέπεμψαν σε δίκη· τον καταγγέλλει αντίθετα κάποιος που ούτε καλλιεργεί κοντά, ούτε είναι επιμελητής, ούτε έχει την ηλικία να γνωρίζει τέτοια ζητήματα — άρα η καταγγελία είναι αναξιόπιστη.

Γ3.α. «τοῦτον δ’ ὃς οὔτε … ᾖρημένος»: μεταφορά των κλιτών τύπων στον άλλο αριθμό. (μονάδες 6)

Απάντηση:

Τύπος	**Άλλος αριθμός**
τοῦτον	τούτους
ὃς	οἵ
γεωργῶν	γεωργοῦντες
τυγχάνει	τυγχάνουσι(ν)
ἐπιμελητὴς	ἐπιμεληταί
ᾖρημένος	ᾖρημένοι

Γ3.β. Γραμματικοί τύποι. (μονάδες 4)

Απάντηση:

Ζητούμενο	**Απάντηση**
διαβεβλημένος → β΄ εν. προστ. παθ. αορίστου	διαβλήθητι
ἀφανίζειν → απαρέμφατο μέλλοντα	ἀφανιεῖν
φησιν → γ΄ εν. ευκτικής ενεστώτα	φαίη
περιοικοῦσι → γ΄ πληθ. οριστικής παρατατικού	περιῴκουν

Γ4.α. Συντακτική αναγνώριση. (μονάδες 6)

Απάντηση:

- οὔσης: γενική απόλυτη, χρονική μετοχή, επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο «παρανομεῖν» (υποκείμενό της το «δημοκρατίας»).
- ἀδικεῖν: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα «ἐξῆν».

• ἐμαυτῷ: δοτική αντικειμενική στο «κακονούστατος», ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός.

• ἐλαῶν: αντικείμενο στο απαρέμφατο «ἐπιμελεῖσθαι».

• ὡς ἀφανίσαντα: αιτιολογική μετοχή (υποκειμενικής αιτιολογίας, με το «ὡς»), επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο «καταστῆσαι», συνημμένη στο αντικείμενο «με».

• ἐπιμελητής: κατηγορούμενο στο «ὅς» μέσω του συνδετικού ρηματικού τύπου «ᾖρημένος».

Γ4.β. Υποθετικός λόγος «Πῶς δ’ ἄν, εἰ μὴ … ἐπεχείρησα τοῦ χωρίου»: είδος και μετατροπή στο προσδοκώμενο. (μονάδες 4)

Απάντηση:

Υπόθεση: «εἰ μὴ … ἦν» (εἰ + οριστική ιστορικού χρόνου)· απόδοση: «ἂν ἐπεχείρησα» (δυνητική οριστική). Είδος: το αντίθετο του πραγματικού.

Μετατροπή στο προσδοκώμενο — υπόθεση: ἐάν (ἄν/ἤν) + υποτακτική, απόδοση: οριστική μέλλοντα: «Πῶς δ’, ἐὰν μὴ πάντων ἀνθρώπων ἐμαυτῷ κακονούστατος ὦ, ὑμῶν οὕτως ἐπιμελουμένων ἐκ τούτου τὴν μορίαν ἀφανίζειν ἐπιχειρήσω τοῦ χωρίου;»